

Ny-i harmadában egy melléklet nélküli, háton fekvő, nyújtott csontvázas, D-É tájolású sírra; a felszín Ny-i végében pedig egy szarmata kerámiával keltezett méhkas alakú gödörben egy rendkívül rossz megtartású, zsugorított helyzetű csontváza bukkantunk.

Az objektumok mintegy kétharmada a 12-13. századra keltezhető. Az *Árpád-kori* település objektumainak legnagyobb részét karámrendszerekhez tartozó árkok alkotják. Az árokrendszeren kívül néhány sekély gödör, két fölbe mélyített, kemencével ellátott ház, két külső kemence, valamint kutak tartoztak még a középkori településhez. A kutaknak két változatát tudtuk megkülönböztetni: egy kisebb méretű, általában négyszögletes formájúra ázott, 2-3 m mély; valamint egy kerek aknával induló, alsó kétharmadában négyszögletesre váltó, szélesebb aknával ellátott, 3 m-nél mélyebb típust.

Az objektumokból viszonylag szegényes, apró kerámiatöredékeket és kevés állatcsontot tartalmazó leletanyag került elő. Figyelemre méltó leletanyag mindössze a kemencék tüzelőfelületébe tapasztott edénytöredékeket, az egyik házban előkerült vastárgyakat, valamint a település egyik kútjában feltárt ép edényt és a felszín Ny-i végében húzódó árkokban talált 12. századi vassarkantyút tekinthetjük. Néhány gödörben vassalakdarabokat, két kútban pedig a közeli templom tégláihoz hasonló méretű és anyagú téglatörmeléket találtunk.

Munkatársak: Szabó Gábor régész, valamint az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

FODOR ISTVÁN

183. Hajdúdorog, Szállásföldek-Templomdomb

(Hajdú-Bihar megye) Á

Az épülő M3-as autópálya 53. sz. leőhelye Hajdúdorogtól 11 km-re É-ra, a Szállásföldek nevű határrészben, a Temető-dűlőben helyezkedik el, mintegy 500 m-rel ÉK-re a Temetőhegy nevű dombtól, amelyen 1997-1989 között egy 615 síros 10-11. századi temetőt tártam fel. 2004 novemberéig összesen 910 objektumot tártunk fel.

A mintegy 1 hektárnyi területnek nagyjából a közepén emelkedik az a kisméretű halom, amelyen néhány évvel ezelőtt már megfigyeltük az *Árpád-kori* templom és temető kiszántott maradványait. A temető a dombtetőn egy 36×39 m-es területen helyezkedik el, s ennek közepén bukkantunk rá a szokatlanul kisméretű, egyenes szentélyzáródású *Árpád-kori* templom falazási árkaira (a templomhajó 437×329 cm, a szentély pedig 200×250 cm). A szántással és természetes erózióval évszázadok óta koptatott dombtetőn már csak a templomfalak alapozási árkainak az alsó néhány centiméterét figyelhettük meg, amelyekbe egykor agyagot döngöltek. A templom felmenő falai téglából épültek, a téglát azonban még a középkorban s az újkorban elhordták a környékbeli lakosok. Mivel a templomalapozás DK-i sarka egy korábbi sírra rányúlt, aligha kétséges, hogy e dombon előbb valószínűleg egy fatemplom épült, majd ennek helyére építették a téglatemplomot. A templomba

nem temetkeztek. A templom körüli temető sírjai rendkívül sűrűn helyezkedtek el, s általános volt a korábbi sírokra való rátemetkezés. A kis területen ez évben 1099 sírt tártunk fel, de a temető DNy-i részén még további 50-100 temetkezés előkerülése várható. A nagy sírsűrűség ellenére is megfigyelhettük, hogy a templom É-i oldalán valamivel kevesebben temetkeztek. A sírkert körvonalai jól kirajzolódnak, amelyet egykor élő sövényvel vehettek körül. Mindössze két sír feküdt e határvonalon kívül: az egyik 25 m-el DNy-ra – fejjel DK-re, tehát a templom felé tájoltva –, a másik pedig 16 m-el K-re. Az elhunytakat leggyakrabban koporsóba temették, amelynek sok sírban figyeltük meg maradványait, néha pedig gyolcsba csavarták őket. Számos téglából, vagy részben téglából épített sírt figyeltünk meg. Valószínűleg a leg-rangosabb temetkezés a templomhajó déli fala mellé épített téglasír lehetett, amelyet nem sokkal a temetés után kiraboltak. A sírokban egyébként meglehetősen kevés lelet volt: sima és S-végű hajkarikák, övcsatok, pénzek, veretes bőrpárta maradványai.

A mintegy 20 sírból előkerült pénzek jól kelteznek a temetőt. A legkorábbiak II. Géza (1141-1162), a legkésőbbiek pedig II. András (1205-1235) veretei. Nyilvánvaló tehát, hogy az itteni első templom 1140 körül épülhetett, ekkor kezdett a falu lakossága ide temetkezni, a téglatemplom és általában a falu pusztulása pedig minden bizonnyal 1240-re, a tatárjárásra keltezhető. Igen lényeges szempont továbbá, hogy ugyanennek a falusi közösségnek volt a temetője a közeli Temetőhegyen feltárt nyugvóhely, amelynek legkorábbi, 10. század közepi sírjait egy arab dirhem, a legkésőbbieket pedig II. Béla (1131-1141) pénze keltezi. A falu lakossága tehát 1140 körül hagyta fel ősi pogány eredetű temetőjét s kezdett el – királyaink törvényinek megfelelően – az újonnan létesített templom köré temetkezni. Jelenleg ez az egyetlen hely az országban, ahol nyomon követhető egy falu lakosságának élete és biológiai fejlődése a honszerzéstől a tatárjárásig, tehát jó három évszázadon keresztül.

A templom és a temető közvetlen közeli környezetében nem találtuk a falu építményeinek maradványait, csupán az állatok tartására szolgáló karámok árkait. Valószínűleg e faluhoz tartozhattak az M3 52. leőhelyen feltárt településjelenségek is.

Munkatársak: a SZTE Régészeti Tanszék hallgatói.

FODOR ISTVÁN

184. Hajdúnánás, Eszlári út

(Hajdú-Bihar megye) U

Az épülő M3-as autópálya 45. sz. leőhelye az Eszlári út és a Fürj-ér találkozásától 900 m-re É-ra, az út K-i oldalán található egyik DK-ÉNy irányú dombháton helyezkedik el. 2004-ben 14 415 m²-nyi területen összesen 133 objektumot bontottunk ki.

A terepbejárás adatoknak megfelelően egy középső újkőkori település nyomaira bukkantunk. Az egykori falu egy természetes, homokfútt magaslapon he-